

Ks. ALEKSANDER USOWICZ, C. M.

Nowożytny elementy w średniowiecznych traktatach politycznych.

Wiek XIII jest wiekiem rozkwitu traktatów politycznych. Inicjatorem w tej dziedzinie, podobnie jak w innych, jest św. Tomasz z Akwinu przez swe dziełko *De regimine principum*. Myśl jego uzupełnia Ptolomeusz z Lukki, Egidiusz Rzymski, Guibert z Tournai i inni. Na początku XIV w. zjawiają się coraz to nowe traktaty, biorące jako główny przedmiot swych badań życie społeczne; jedne z nich są drukowane, inne znajdują się jeszcze w rękopisach.

W traktatach politycznych średniowiecza kryją się pewne idee, które dziś są równie świeże jak przed wiekami. Idee te możemy nazwać elementami nowożytnymi filozofii średniowiecznej. Przy studium rozpraw nowożytnych z zakresu teorii państwa znajdziemy takie myśli, które omawiano i dyskutowano w średniowieczu. Zasada np. ograniczenia władzy państwowej K. Montesquieu znajduje swego poprzednika w św. Tomaszu (*De reg. princ.* I, 6), idea o udziale wszystkich w rządzie pojawia się u wielu autorów, między innymi i u H. Savonaroli (*Trattati circa il reggimento e governo della citta di Firenze*).

Na szczególną uwagę zasługuje myśl autorów średniowiecza o wpływie czynników geograficznych na życie państwowe. Poglądy św. Tomasza w tej kwestii (*De reg. princ.* II, 1) żywo przypominają rozważania W. Sombarta (*Vom Menschen*, Berlin 1938, 361 nn). Naród i państwo był dla średniowiecza tworem wolnej woli, ale równocześnie podlegał działaniu gleby, klimatu, przyrodzie orga-

nicznej i nieorganicznej. *Natura del popolo*, jak wyrażał się H. Savonarola, wyrasta między innymi ze środowiska geograficznego.

Poglądy średniowiecznych traktatów politycznych przeszły ze zachodu na wschód i ku północy, budząc między innymi zainteresowanie filozofią państwa i wśród magistrów krakowskich. W rękopisach Bibl. Jag. znajdują się komentarze i zapiski (por. np. rkpisy nr 479 lub 480), z których wynika, że profesorowie krakowscy rozczytują się w zagadnieniach społeczno-politycznych średniowiecza i na swój sposób je interpretują. Źródłowe badania wykażą zapewne, do jakiego stopnia poszczególne elementy średniowiecznych traktatów politycznych przeniknęły do skarbcza kultury polskiej.